

դէպս) մեզ համար այն նշանակութիւն ունի որ մի առասպելի մէջ Մեծն Տիգրանի հայրն է Սրուանդ) և միւս առասպելը Վաղարշապատի սկիզբը կապում է Մեծն Տիգրանի այս հօր և հենց իրեն Մեծն Տիգրանի հետ:

Այս առասպելի մէջ կարող է պահուած լինել բուն պատմական յիշողութիւն, թէ Վարդգէսի աւանը շինուած է Մեծն Տիգրանի և իւր հօր օրով Սահայն առասպելը հաւաստեալ առանձին արժէք ու նշանակութիւն է ստացած և զարգացած յետոյ՝ երբ Վարդգէսի աւանը, Նոր Բաղաք և Վաղարշապատ անունով հայաստանի մայրաքաղաքն էր: Միւս կողմից առասպելն ամբողջապէս կարող է այս ժամանակներում ևս ստեղծուած լինել և կապուած ժողովրդական առասպելի յայտնի և սիրելի դիւցազն Մեծն Տիգրանի և իւր հօր անուանը: Ընդհանրապէս լինի այդ երկրորդական է՝ մեզ համար միայն այն նշանակութիւն ունի, որ Վարդգէսի աւանի առասպելը ժողովրդական է և՛ հակառակ Խորենացու բացատրութեան, պատկանում է Մեծն Տիգրանի առասպելի շրջանին:

Մ. Արեղեսան.

ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

Անցեալ տարի հայկական լեռերէնը աւետեցին մեզ Մ. Մամուրեանի 50 ամեայ գործունէութեան անթիւ կատարուած յօրակաւնի մասին այս տարի արդէն՝ յունուարի 17-ին, զուժեցին նորա մահուան լուրը...

Մամուրեանի մահը մեր ազգի համար աննկատելի անցնել չի կարող. որովհետեւ եթէ ունինք մեր մէջ մի քանի վաստակաւոր մարդիկ նոցա զլիսաւոր աշխատաւորներէն մէկն էլ Մամուրեանն էր. այս վկայում են նորա բազմաթիւ և բազմարդիւն գործերը:

Մատթէոս Մամուրեանը ծնուել է 1 30թ. Զմիւռնիայում: Նորա ծնունդը ընկել Զմիւռնացի են եղել: Իր սկզբնական կրթութիւնը ստացել է Սիրայի Յունաց դպրոցում: Հարուստ եղել է ծննդավայրում՝ զանուած Մեսրոբեան վարժարանում և աւարտել է Պարիզ Մուրատեան վարժարանում և այստեղ արդէն իրր աշակերտ նա աչքի է ընկել իւր տրտաւարդ ընդունակութիւններով: Պարիզի նշանաւոր անձանց ներկայութեամբ վարժարանում կատարուած մրցանակարարչութեան ժամանակ Մամուրեանը արժանացել է միջոցառարարոյ խոհանոց ու շինի ճարտար և այն զովարանական խօսքերին և հս չակաւոր բանաստեղծ Լամարտինը՝ նկատելով նորա մէջ ազգայ նշանաւոր մարդու յատկանիշները և նախատեսելով պատանի Մամուրեանի բեղմնաւոր գործնէութեան՝ փառաւոր ազգանս զտնիներով պատկել է նորան: Աւսումն աւարտելուց յետոյ զայիս է Պոլիս և ստանձնում է Արամեան վարժարանի տեսչութեան պաշտօնը: Այնուհետեւ զսանում է Պատրիարքարանի զիւանապետ միւլտոյն ժամանակ զբաղուելով ամիրաների որդոց կրթութեամբ: սակայն նորա գործունէութիւնը Պոլսում երկարատե չի լինում: նա շուտով թողնում է Պոլիսը և գնում իւր սիրած հայրենիքը՝ Զմիւռնիայ ուր և հաստատուն հիւք է գնում իւր բեղմնաւոր աշխատութեան: Այստեղ նորան տեսնում ենք իրբե տեսուչ և ուսուցիչ իրբե հեղինակ ու թարգմանիչ, այլև իրր խմբագրապետ ու տպարանապետ Քսան ասրի Զմիւռնիոյ Մեսրոպեան և Հոխիսիմեան վարժարաններում տեսչութեան պաշտօն է վարել: միւլտոյն ժամանակ հետզհետէ լոյս ընծայել բազմաթիւ ինքնուրոյն և թարգմանական գրուածքներ, որոնց միայն վերնագիրները կ'ընկնէր այստեղ: որպէսզի դէթ մտաւոր զարգալար կարելի լինի կազմել այն աշխատաւոր մարդու անդուլ և արդիւնաւետ գործնէութեան մասին:

Ինքնուրոյն գրուածքներ.

1. Անդլիական Նամականի.
2. Առաջին ընթերցարան.

3. Առողջարանութիւն սղջկանց.
4. Բանայի Հայ շարագրութեան.
5. Գիտելիք պարտիք տղոց.
6. Երկրորդ ընթերցարան.
7. Ընտի. պատմութիւն մասն Ա. Բ. Գ.
8. Իրաւարանութիւն.
9. Պատմութիւն Հայոց.
10. Տունէն դուրս. թատեղատաղ.
11. Հայկական նամականի.
12. Առանին անասութիւն.
13. Աէվլերին մարդ.
14. Աէֆէլէնց սուներ.
15. Տիրայր կամ մեծ մարդ.

Թարգմանութիւններ

1. Ամբերի մը երազներ Անգլիերէնից.
2. Ամօրի " " Փրանսերէնից.
3. Անիծեալն " " " "
4. Աշխարհի շրջանը.
5. Բերուզակ.
6. Գաղանիք Պարիզի 8 հար.
7. Երեք հրացանակիրք.
8. Իվանօէ 3 հար.
9. Զատիկ.
10. Խորհրդաւոր կղզի 3 հար.
11. Կարապի երգը.
12. Հազար ու մէկ զիշերներ.
13. Համառօտ պատմութիւն բնական գի-

տմութեանց.

14. Մանկաիք.
15. Մենաստանի աղօթքն.
16. Մերթօ Մելաս.
17. Պրաժլօն Գերկուն 12 հար.
18. Սէվիլի Սափրիչը.
19. Սրպիրիականի մի յիշատակը.
20. Վէրգէր.
21. Քսան տարի երգ.
22. Ֆիլտէն.

1871 թուականից սկսած շարունակ նորա
 խմբագրութեան տակ հրատարակուել է Ա-
 բելեան մամուլը. 1883 թուին Մամուրեանը
 հիմնել է իւր անուամբ մի տպարան,
 տպարանին կից շինել է կազմատուն և զրա-
 դարան, որի մէջ ծախուում են Պոլիս Վիեն-
 նա, Վենետիկ տպագրուած հայերէն զրեթէ

բոլոր գրքերը: Մամուրեանը նաև իր նախա-
 զահ մասնակցել է Զմիւռնոյ կրթութեան շատ
 հաստատութեանց: Այս բոլորի հետ այլև
 չպէտք է մոռանանք այն հանգամանքը, որ
 Մամուրեան գործելով զրարաւ և աշխարհա-
 բաւ լեզուների վերջնական և վճնական մար-
 տի ժամանակ և ինքը կողմնակից լինելով աշ-
 խարհի բարբառին, իւր բազմութիւ աշխա-
 տութիւններովը մեծապէս նպաստել է աշ-
 խարհարառի յաղթանակին և նորա զարգաց-
 մանը:

Բայց այս երկարատե աշխատութիւնը
 նորան վերջի վերջոյ ուժասպառ արաւ, և նա
 արդէն անցեալ տարի՝ քաշուեց գործնէութեան
 ասպարեզից. երևի զգալով, որ մօտ էր իր
 վախճանը: Մամուրեան իւր մահահանգուն
 կիքեց 71 տարեկան հասակում:

Յաւօք սրտի պիտի նկատենք, որ մենք,
 առհասարակ, աւելի շատ մեր ազգի վիշտերն
 ու կորուստներն ենք առիթ ունենում յի-
 շելու, քան նորա բազդաւոր օրերը: Նորերս
 բացի Մամուրեանից մեռաւ նաև տիկին Արբու-
 հի Տիւսար, մեր շատ սեկաւաթիւ հեղինակ-
 ներից մէկը, որի գործերը մեր ազգի աղ-
 քատիկ գրականութեան մէջ իրենց պատուա-
 ւոր տեղն ունին: Նա թողել է «աշխարհա-
 բար հայ լեզու» վերնագրով մի աշխատութիւն
 և երեք վէպեր «Մայրա» (1883 թ.) «Սիրա-
 նուշ» (1884 թ.) «Արաքսիա կամ վարժու-
 հին» (1887 թ.): Իւր վէպերի մէջ Տ. Տիւ-
 սարը ներկայանում է ճաշտ սր պաշտպան կա-
 նանց իրաւունքի, իսկ իւր գրական գործնէու-
 թեամբը ընդհանրապէս առաջին օրինակը
 մեր կանանց համար:

